

Kwadrant

KWARTAALBLAD VAN DE REMONSTRANTSE GEMEENTE TWENTE

3

2017

**INTERVIEW MET
JAN TERLOUW**

HOOP

Kwadrant

**Kwartaalblad van de Remonstrantse Gemeente Twente
Jaargang 9, nummer 3, september 2017**

Redactie

Kirsten Slettenaar, Cor Langen en Henk van Waveren

Doelstelling

Kwadrant is een Remonstrants kwartaalblad voor Twente. De naam slaat niet alleen op de verschijningsfrequentie, maar ook op de vier seizoenen, die jaar na jaar ons leven tekenen en kleur geven. Het tijdschrift beoogt het remonstrants gedachtegoed bekend te maken aan leden, vrienden en belangstellenden. Het tijdschrift is daarnaast gericht op lezers met een spirituele belangstelling. Kwadrant is een zusje van Passant, het maandelijks mededelingenblad.

Website

Uitgebreide informatie over de Remonstrantse Gemeente Twente en het blad Passant zijn te vinden op:
twente.remonstranten.nl

Abonnementen

Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment worden aangegaan. De abonnementsprijs bedraagt € 16,- per jaar voor 4 nummers inclusief verzend- en administratiekosten. Opgave bij: kwdr@xs4all.nl

Leden en Vrienden van de Remonstrantse Gemeente Twente ontvangen het blad gratis.

Belangstellenden kunnen een gratis proefabonnement aanvragen (4 nummers), adres: kwdr@xs4all.nl

Tekstbijdragen

De redactie stelt tekstbijdragen van leden, vrienden of belangstellenden zeer op prijs. De kopij past binnen de doelstelling van het blad en bestaat als regel uit maximaal 600 woorden. Zonodig kan de redactie auteurs vragen een bijdrage in te korten.

Teksten voor het volgende nummer inzenden vóór 11 november 2017

Mailadres: kwdr@xs4all.nl

Postadres: Kwadrant, De Koperwiek 54, 7609 GS, Almelo

Inhoudsopgave

Pagina

3. Redactioneel
4. Najaarsprogramma
5. Ernst Bloch over de hoop
6. Woordzoeker
7. Doet hoop leven?
8. Jan Terlouw
11. Serie kringen: de jongste vrouwen
12. Vrij en Verbonden
15. Zinprikker

Redactioneel

Remonstranten timmeren aan de weg. Dat doen we met een landelijke reclame campagne. We doen het in Twente door verschillende activiteiten te ontwikkelen. Behalve de kerkdiensten zijn er cursussen, lezingen, eettafels, (lees)kringen, tentoonstellingen en gespreksavonden. De deelnemers komen uit heel Twente.

Wij verzorgen de uitgaven Passant en Kwadrant. Passant is het mededelingenblad. Kwadrant is er voor de zinzoeke en zinontvangers. Het is een middel om het remonstrants gedachtengoed bekend te maken. De inhoud gaat over religie, filosofie en cultuur. Wilt u meer weten over wat de remonstranten bezielt? Lees dan het artikel 'Vrij en Verbonden' van *Henk van Waveren* in deze Kwadrant.

De remonstranten organiseren elk jaargetijde een activiteitenprogramma rond een bepaald thema. Het thema voor dit najaar is 'hoop'. Vandaar dat deze Kwadrant aan dit thema is gewijd. Een opmerkelijke uitspraak komt van *Jan Terlouw*: 'Hoop heb je vaak tegen beter weten in'. Bij een ernstig zieke vertrou je er niet zomaar op dat het goed komt maar de hoop geeft je wel steun. Natuurlijk spreekt hij ook over vertrouwen en verantwoordelijkheid.

Ernst Bloch heeft de woorden van Terlouw op zijn manier kort beschreven: 'Dat wat is, kan niet waar zijn'. *Cor Langen* schrijft over deze recent herontdekte filosoof. De hoop is het meest wezenlijke aspect van de mens. Het is een actueel thema in een tijd waarin wanhoop en cynisme lijken te domineren.

Blochs benadering is ook kritisch te beschouwen. 'De focus op hoop en toekomst weerhoudt de mens zich open te stellen voor de werkelijkheid en waarheid in het heden' zegt de filosoof Watts in een door *Bärbel Dorbek - Jung* geleide discussie rond het thema. Lees vooral het gedicht 'De weg van de hoop' van Václav Havel.

Kirsten Slettenaar heeft aanvankelijk, net als Watts, haar bedenkingen bij een al te optimistische benadering. Zij beschrijft de christelijke hoop van haar gemeenteleden: 'Zij waren er oprecht van overtuigd dat er mettertijd een nieuwe wereld aan zou breken waarin alles goed zou zijn'. Later schrijft ze in de lijn van Ernst Bloch een 'en toch'.

De ambivalentie die het thema hoop kennelijk oproept, wordt nog eens kort samengevat door een aantal uitspraken in de 'Zinprikkers' van deze Kwadrant.

Remonstranten kunnen ook plezier maken. Lees het verslag van *Roos Boonstra - de Bruin*. Zij vertelt enthousiast over de jonge, remonstrantse vrouwen die zij fotografeerde tijdens een van de bijeenkomsten. Zij beschrijft hoe de toevoeging van de letters 's' en 't' de verschillen tussen beeld en inhoud overbrugt. De dames wagen zich zowel aan gedegen kost als aan een lichte lunch. Het lijkt allemaal heel gezellig.

Dit nummer laat iets zien van wie wij zijn en waar wij voor staan. Er is nog een tweede Kwadrant deze maand, ons jubileumnummer (afbeelding hierboven). Wij nodigen u van harte uit voor een bezoek aan de Woltersweg.

Programma najaar 2017

Thema: Hoop

Hoop zet mensen in beweging. In het najaarsprogramma van de remonstranten staat de hoop centraal. Kijk en luister naar pleitbezorgers van de hoop als Ernst Bloch, Jürgen Moltmann en Jan Terlouw. Tegelijk zijn er de kritische vragen van bijvoorbeeld Alan Watts, Hans Jonas en Friedrich Nietzsche. Misschien moeten wij de antwoorden zoeken bij een dichter zoals Václav Havel. Jan Terlouw – onze speciale gast op 12 november - pleit voor meer inbreng van jongeren. Romy Harink is zo'n jongere. Kom naar haar voordracht luisteren op 25 oktober. Zij vertelt een verhaal over een 'koffer met dromen'. Wat is hoop zonder dromen? We zien u graag tijdens de bijeenkomsten:

Remonstrantse kerk, Woltersweg 11, Hengelo

I Eten en praten met ....

Drie woensdagen, 17.00 – 19.30 uur

Programma met beeld, geluid, voordracht en discussie en een broodmaaltijd (eigen bijdrage van €5,-).

Onderwerp: **Ernst Bloch en Jürgen Moltmann**

1. 25 oktober: De dagdroom, hoop en utopie
2. 8 november: Christelijke hoop
3. 22 november: Hoop en utopie in de muziek

Begeleiding: Bärbel Dorbeck - Jung en Cor Langen

Aanmelden: tot drie dagen vooraf bij Boudewine Bone-

bakker: b.bonebakker@hetnet.nl

II Lezing: **Hoop en de schilderijen van Chagall**

Woensdag 11 oktober, 20.00 – 21.30 uur

Ds. Frans Wiersma

Toegangsprijs leden €5,- en niet-leden €10,-

III *Eerste Twentse Beraadingsdag*

Zondag 12 november, aanvang 13.00 uur

Lezing Jan Terlouw over 'Hoop en vertrouwen'

Discussie na afloop.

Het complete programma leest u in het mededelingenblad *Passant*.

Toegangsprijs: leden €5,- en niet-leden: €10,-

Aanmelden bij Boudewine Bonebakker:

b.bonebakker@hetnet.nl

Raadpleeg onze website:

<https://twente.remonstranten.nl>

Jan Terlouw,
hoofdpersoon van deze **Kwadrant**
en onze gast op **12 november 2017**

Remonstrantse Gemeente Twente 75 jaar

Op zondag 17 september 2017 viert de Gemeente haar 75-jarig bestaan. Voordien bestond al een Remonstrantse Kring in Twente. In 1942 werden door de bezetter bijeenkomsten van zulke organisaties verboden. Om de diensten toch te kunnen voortzetten werd de Kring omgezet in een kerkelijke gemeente. Diensten daarvan waren toegestaan. Het jubileum vangt uiteraard aan met een feestelijke dienst, gevolgd door een 'versierde' koffie. De feestelijkheden worden 's middags voortgezet met een ideële markt, opgeluisterd door muzikale optredens én een fototoonstelling.

In het kader van de dienst op zondag 8 oktober voert de – voor die gelegenheid versterkte - cantorij de cantate 'Jesu meine Freude' van Dietrich Buxtehude uit.

Ter afsluiting van het jubileum vindt op zondag 12 november een 'Twentse Beraadingsdag' plaats, waaraan niemand minder dan Jan Terlouw zijn medewerking heeft toegezegd.

U bent van harte welkom.

Wim Kramers

Voor aankondiging cursus (on-)bevoordeeld bijbelvertalen

Toen collega Knoppers begin dit jaar de gemeente een kansbijbel aanbod raakte ik met een aantal van u in gesprek over de vraag hoe onbevoordeeld bijbelvertalers eigenlijk te werk gaan. Mij werd toen gevraagd om in een korte cursus een en ander te vertellen over de motieven c.q. criteria die in de loop der eeuwen bij bijbelvertalingen een rol gespeeld hebben. In overleg met ds. Slettenaar en de programmacommissie wil ik op dat verzoek ingaan op de dinsdagen 16/1, 13/2 en 13/3 in 2018. Graag hoor ik of u voorkeur heeft voor middagen of avonden. Eventueel ben ik tot allebei bereid.

Henk van Waveren

Ernst Bloch

over de hoop

Cor Langen

> De menswording is nooit af <

Dagdromen

Veertig jaar geleden maakte ik voor het eerst kennis met Ernst Bloch (1885 – 1977) aan de hand van een artikel over de hoop. Het was een ontdekking bij toeval. Hij schrijft geen toegankelijke teksten maar de inhoud greep mij onmiddellijk. Ik genoot van zijn gedrevenheid en de beelden- de vergezichten. Behalve het soms wat hoge abstractieniveau gaf ook de taal wel wat problemen. Toch wil ik proberen iets over zijn verhaal over de hoop, over nieuwe mogelijkheden en over dagdromen te vertellen. Ik denk dat Blochs benadering van de hoop een goed medicijn is tegen wanhoop en cynisme.

De hoop is het meest wezenlijke aspect van de mens. Wij hopen dat iets wat onzeker is toch gaat gebeuren. Ondanks de weersvoorspelling hopen we dat het dit weekend droog blijft. Er zijn natuurlijk ook zwaardere verlangens, hopen op een goede gezondheid of hopen op een warme relatie. Ernst Bloch is de ‘filosoof van de hoop’. Hij werd bekend met zijn boeken ‘Geist der Utopie’ (1918) en ‘Das Prinzip Hoffnung’ (1954). Hij werd geboren in het Duitse Ludwigs- hafen en groeide op in een joods gezin. Hij wordt zowel een marxistisch filosoof als een atheïstisch theoloog genoemd. De inhoud van zijn filosofie is gericht op een betere toekomst en een betere wereld, een wereld van vrede en gerechtigheid.

De mens is volgens Bloch altijd onderweg en de menselijke ontwikkeling kent geen eindpunt. De mens is nooit helemaal wat hij vanuit zijn mogelijkheden zou kunnen zijn. De menswording van de mens is nooit af. Op grond hiervan zegt hij dat de mens kan ervaren dat hij er ‘niet’ is of ‘nog niet’ is. Uit dit besef van een ‘nog niet’ kan ik het verlangen ontwikkelen zelf actief verder te gaan. Vanuit het ‘niet’ of het ‘nog niet’ kom ik op het spoor van nieuwe mogelijkheden. Het is de beleving van een ‘nu’ met het zicht op een beter morgen. Het ‘nog niet’ past bij een idee dat ik nog niet helemaal ben thuisgekomen. Het ‘nog niet’ leidt *niet* tot rust en zelfaanvaarding.

Het proces van menswording kan ik niet stopzetten zonder zelfverloochening.

Blochs verhaal gaat niet over vaststaande feiten. Zijn filosofie is niet gebaseerd op een wetenschappelijke benadering. Het uitgangspunt is ervaring en een bepaalde manier van waarnemen. Het ‘nog niet’ bewuste is een voorwaarde om hoop te kunnen ontwikkelen, het is de geboorteplaats van het nieuwe. Zijn benadering is bijna literair: ‘De hopende mens die hier binnendringt, ruikt geen muffe keldergerur maar de frisse morgenlucht’.

Het gangbare beeld is dat ik op mijn 67ste mag stoppen met werken en eindelijk mag genieten van mijn welverdiende rust. Het Zwitserleven gevoel. Zo rond mijn 75ste kan ik mijn leven dan voltooiën. ‘Quatsch’ zou Bloch zeggen. De menswording kent geen pensioenleeftijd. Er zijn altijd nieuwe mogelijkheden. De mogelijkheid is voor hem de meest wezenlijke zijns- categorie. Wij moeten de mogelijkheden benutten opnieuw te leren hopen. De hoop kent geen leeftijds- grenzen. Wij kunnen leren hopen door te dagdromen.

Het dagdromen begint al van jongst af aan. We beginnen met niets. We zijn al vroeg zoekende, vol van begeerte, we hebben niet wat we willen. Die onvervulde wensen komen steeds weer terug. Ik kan in mijn leven bijvoorbeeld langdurig werkloos raken. De situatie is uitzichtsloos. Ik word willoos meegesleurd door negatieve beelden in mijn bewustzijn. Mijn bodem wankelt en er is angst voor de toekomst. Tegelijk beschik ik over de macht en de vrijheid om te dromen waar ik zin in heb. Ik dagdroom over een beter leven dat werkelijkheid kan worden. Ik droom de beelden recht voor mijn raap. Ik droom wat ik wil. Er is niemand die mij dwingt voorzichtig of realistisch te zijn. Mijn ambitieuze dromen houden geen rekening met gedragsregels. In mijn droom neger ik de regels en voorschriften van de uitke- ringsinstantie.

> Dat wat is,
kan niet waar zijn' <

Ernst Bloch

Als het even kan probeer ik zelfs de werking van die regels te veranderen.

Kijkt u wel eens naar het programma 'Ik vertrek'? Het gaat over mensen die dagdromen over een mooie B&B of een luxe camping in een warm land, met altijd mooi weer. Ze laten alles probleemloos achter zich, zeggen hun baan op, verkopen hun huis en vertrekken vol goede moed. Al spoedig gaat er van alles mis. Het geld raakt op maar ze gaan gewoon door. Ik verbaas mij daar steeds weer over. Dagdromen zijn onverwoestbaar.

Ik besef dat dagdromen een situatie niet zomaar kunnen veranderen. Die mooie baan is er vooralsnog alleen maar in mijn gedachten. Niemand verbiedt mij echter in de inhoud van mijn droom te geloven. De droom helpt mij het leven om mij heen opmerkzaam gade te slaan en het stimuleert mij de droombeelden te realiseren. Hopen betekent opstaan uit mijn luie stoel en zelf aan de slag gaan, gericht op de mogelijkheden die zich kunnen voordoen. Hopen is een leer- en werkproces. Hoop en gerichtheid op de toekomst liggen ten grondslag aan elke levensdrang. Bij Bloch gaat het erom opnieuw te leren hopen, hartstochtelijk vanuit jezelf. Hoop en verwachting duwen de mens voort uit het bestaande. Zij zijn een voorwaarde voor elke verandering, en voor elke groei, omdat ze vooruitgrijpen op een toekomst die nog komen moet.

Bloch is recentelijk herontdekt door de filosofen Hans Achterhuis en Joke Hermsen. Hermsen schreef voor het eerst over Bloch in 'Stil de tijd' (2009) en nog onlangs in 'Melancholie van de onrust', een uitgave die tijdens de maand van de filosofie in 2017 verscheen. Zij beschrijft de mens die weet heeft van verlies en vergankelijkheid en dit probeert om te buigen tot hoop en creativiteit. Waar dit niet lukt kan het besef omslaan in melancholie of depressiviteit. Zij noemt de mens een tweestemmig wezen met een ambivalente gemoedstoestand van vreugde en verdriet en zij noemt Bloch 'een van de meest melancholieke en inspirerende schrijvers'. Zijn weemoed over wat ons als mens ontbreekt buigt hij om naar een gloedvol betoog over de hoop. De hoop is de keerzijde van de melancholie, die ervoor zorgt dat we niet te veel doorschieten in onze zwartgalligheid, ons niet te veel vastklampen aan een verlies, maar ons richten op het 'nog niet bewuste, het nog niet gerealiseerde' dat nog nergens bestaat, maar er wel zou kunnen zijn, en dus wezenlijk utopisch van aard is.

Woordzoeker

Kirsten Slettenaar

*Behaalde resultaten uit het verleden
bieden geen garantie voor de toekomst!*

Als beginnend predikant in een klein dorpje in de Betuwe, kwam ik geregeld in een situatie die nieuw voor me was. Zo herinner ik me nog levendig mijn oprechte verwondering over het idealistische geloof van sommige gemeenteleden. Het verwonderde me en ik bewonderde het ook. Zij waren er oprecht van overtuigd dat er mettertijd een nieuwe wereld aan zou breken waarin alles goed zou zijn. De hemel zou aanbreken op aarde, Gods koninkrijk noemden ze dat.

Ik ben te cynisch voor een dergelijke optimistische kijk. Je hoeft alleen maar naar 20 eeuwen christendom te kijken om te zien dat er moreel weinig verbetering in de mens zit. Nog altijd zijn er overal op de wereld volkeren in oorlog met elkaar, zijn er mensen op de vlucht voor andere mensen en komen er mensen om van honger en ellende door slecht beleid van hun regering. Ik kan niet geloven dat er zomaar pardoes ineens een rijk van vrede aan zal breken waarbij alle mensen zich ineens voegen in een liefdevolle harmonie. Of dat we langzaam naar zo'n rijk toegroeien, zodat er langzaam steeds meer harmonie en vrede en gerechtigheid in de wereld te bespeuren valt. De behaalde resultaten uit het verleden bieden mij weinig hoop voor de toekomst.

En toch .....

Toch ben ik twintig jaar later nog steeds dominee.

Toch staat een liefdevol omgaan met elkaar centraal in mijn preken en spreken.

Toch is er ergens steeds dat straaltje licht dat we ook wel 'hoop' noemen, dat maakt dat ik niet berust in mijn cynisme. In het groot, op wereldniveau, kan ik weinig betekenen.

Maar in het klein, in mijn eigen contacten met alle mensen die ik tegenkom op mijn pad, ben ik dankbaar als het lukt, want vanzelfsprekend gaat het niet. Ik heb last van vooroordelen die ik niet altijd even goed opzij kan zetten. Ook heb ik geregeld een vol en druk hoofd, dat goed luisteren lastig maakt. Het maakt uit hoe ik reageer op anderen, of ik anderen recht probeer te doen, of ik probeer te luisteren naar wat iemand tussen de woorden door werkelijk probeert te zeggen, of ik meeleeft met blije en verdrietige mensen. Dan ontstaat er namelijk contact op een manier die ons beiden goed doet. Die blij maakt.

Geïnspireerd door de verhalen uit de bijbel wil ik me laten leiden door de hoop in plaats van mijn cynisme. Want deze hoop zorgt ervoor dat behaalde negatieve resultaten uit het verleden geen zekerheid bieden over hoe de toekomst eruit ziet.

Doet hoop leven?

Bärbel Dorbeck - Jung

‘Hoop’ is het thema van ons najaarsprogramma 2017.

Kenmerkend voor het christelijk-joodse geloof is de hoop op een verlost wereld. Veel theologen, filosofen en politici besteden aandacht aan het thema ‘hoop’. Tijdens mijn korte literatuurstudie ben ik veel enthousiasme, maar ook veel kritische geluiden over de betekenis van hoop tegen gekomen. De critici plaatsen kanttekeningen bij het bekende spreekwoord ‘hoop doet leven’. Zij vinden bijvoorbeeld dat hoop geen waarachtige levensbron is. Daarom heb ik het spreekwoord als een vraag geformuleerd. Deze vraag lijkt mij een boeiend uitgangspunt om het najaarsthema te introduceren.

In mijn inleiding verken ik controversiële ideeën van de filosofen Ernst Bloch, Alan Watts en Hans Jonas en de politici Václav Havel en Jan Terlouw over ons thema. Deze vijf schrijvers gaan zo meteen met elkaar in debat. In mijn fantasie treed ik als gespreksleider op. Het ligt voor de hand dat ik eerst het woord aan Ernst Bloch geef. Bloch (1885-1977) geldt als dé filosoof van de hoop. Hij heeft een groot werk van meer dan 1600 pagina’s over het principe hoop geschreven. In ons imaginaire debat verwoordt hij zijn belangrijkste boodschap in een stelling. Na zijn toelichting nodig ik de overige vier schrijvers uit om kort te reageren. Wij eindigen met een conclusie die ons hopelijk veel stof biedt voor onze bijeenkomsten in het najaar.

Het debat begint. Ernst Bloch presenteert de volgende stelling:

‘Om een socialistische en rechtvaardige maatschappij te bereiken komt het erop aan het hopen te leren.’

Bloch licht toe dat hoop een wezenskenmerk van de mens is. Hij maakt duidelijk dat het hem om ‘begrepen’ hoop gaat. Daaronder verstaat hij een actieve kracht van mensen die hen in staat stelt een betere samenleving uit te denken en tot stand te brengen. Honger naar voedsel, liefde, ontplooiing en levenszin zijn drijfveren voor wensen en dromen over een betere wereld. Mensen kunnen de toekomst beïnvloeden als zij moeite doen om het reëel en concreet mogelijke te begrijpen en daarnaar te handelen. Hoop is een sterke impuls om een droom over de toekomst te verwezenlijken. Bloch benadrukt dat zijn beelden over een ideale maatschappij aansluiten bij het socialistisch ideaal van een rechtvaardige samenleving. Hij heeft veel van Karl Marx geleerd. Ondanks de ineenstorting van de DDR en de Sovjetunie blijft hij vasthouden aan het marxistische gedachtegoed, want, zegt hij ‘het dagelijks leven is weerbarstig en hoop kan ook worden teleurgesteld’.

Tijdens de toelichting van Bloch heeft de filosoof, religiewetenschapper, anglicaans priester en zenleraar Alan Watts (1915-1973) al drie keer te kennen gegeven dat hij op Bloch reageren wil. Nu is hij eindelijk aan het woord.

Watts merkt op dat Blochs insteek een slechte zaak is. De focus op hoop en toekomst weerhouden de mens zich open te stellen voor de werkelijkheid en waarheid in het heden. Toekomstbeelden werken als een fata morgana. Zij lossen op in de continue veranderingen van de levensstroom. Watts vindt dat hoop zelfbedrog en onvrijheid in de hand werkt. De mens komt alleen in balans als hij vertrouwen heeft en zich volledig opent voor het aanschouwen en aanvaarden van het hier en nu. Na deze stevige kritiek voelt de filosoof en ethicus Hans Jonas (1903-1993) zich geroepen om commentaar te leveren.

Jonas geeft aan dat hij Watts standpunt deelt dat de mens zich beter niet op de toekomst kan richten. Communisme en nazisme hebben laten zien tot welke gruwelijkheden de mens in staat is als hij een lokkende toekomst wil verwezenlijken. Jonas pleit ervoor dat wij het principe verantwoordelijkheid omarmen. Verantwoordelijkheid houdt in dat wij bij gevaar voor het voortbestaan van de natuur in actie komen. ‘Hoop’, zegt Jonas, ‘is niet meer dan een voorwaarde voor verantwoord handelen, want hoop veronderstelt dat men ervan overtuigd is dat handelen zin heeft’.

Na deze uitspraak geeft de schrijver en politicus Václav Havel (1936-2011) aan dat de woorden van Jonas hem zeer aanspreken. Individuele verantwoordelijkheid is ook een belangrijk aspect in zijn denken over leven in de waarheid. Om zijn ideeën duidelijk te maken leest Havel een gedicht van zijn hand voor.

De weg van de hoop

*Diep in onszelf dragen we hoop:
Als dat niet het geval is,
Is er geen hoop.*

> En welke offers moeten wij brengen om een leefbare aarde te waarborgen? <

*Hoop is de kwaliteit van de ziel
En hangt niet af
Van wat er in de wereld gebeurt.*

*Hoop is niet te voorspellen of vooruit te zien.
Het is een gerichtheid van de geest,
Een gerichtheid van het hart,
Voorbij de horizon verankerd.*

*Hoop in deze diepe krachtige betekenis
Is niet hetzelfde als vreugde
Omdat alles goed gaat
Of bereidheid je in te zetten voor wat succes heeft.*

*Hoop is ergens voor werken
Omdat het goed is,
Niet alleen
Omdat het kans van slagen heeft.*

*Hoop is niet hetzelfde als optimisme
Evenmin overtuiging dat iets goed zal aflopen.
Wel de zekerheid dat iets zinvol is
Afgezien van de afloop, het resultaat.*

De laatste spreker, de politicus en schrijver Jan Terlouw (1931), is zichtbaar geraakt door Havel's gedicht. Terlouw roept politici op om zich in te zetten voor de toekomst van een leefbare aarde voor de jeugd. Als het niet alleen bij mooie woorden blijft maar moedige daden volgen zal weer vertrouwen ontstaan. Vertrouwen is voor hem belangrijker dan hoop. Ter afsluiting zegt Jan Terlouw: 'Wij zullen nu offers moeten brengen om onze kinderen een toekomst te kunnen bieden en dat is moeilijk, want zoals gezegd: wij hebben geen langetermijn-gen. Maar daar moeten we ons wel van laten doordringen. Wij hebben immers een hele hoop hersens. Je kunt het bedenken.' Het debat is ten einde. Vijf erudiete sprekers ontvangen een groot applaus. Hun bijdragen werpen de vraag op of wij meer moeten dromen over hoe een leefbare aarde eruitziet en ons door hoop laten inspireren deze droom te verwezenlijken. Of kunnen wij onze energie beter gebruiken om te aanschouwen hoe de werkelijkheid eruitziet en deze aanvaarden? Ervaren wij hoop als een zekerheid dat iets zinvol is? Leiden dromen en hopen ons niet af verantwoord handelen? En welke offers moeten wij brengen om een leefbare aarde te waarborgen?

Samengevat, vragen te over voor onze najaarsactiviteiten. Over de vraag of hoop doet leven zijn wij nog lang niet uitgepraat.

> Jan Terlouw is onze gast op de eerste Twentse Beraadslag. Hij is bij jong en oud bekend, dankzij de 17 jeugd-boeken en als oud-politicus <

Gesprek met Jan Terlouw

Op 20 juli spraken we met Jan Terlouw. Het was een telefonisch interview. Gewapend met een telefoon, microfoon, opname-apparaat en twee stevige Winkler Prins-uitgaven gaan we het gesprek in. We kiezen voor een verslag aan de hand van trefwoorden.

Vertrouwen

Ik heb na het programma over het beroemde touwtje uit de brievenbus veel nagedacht over vertrouwen. Het was helemaal niet mijn bedoeling om over vertrouwen te spreken. Het ging mij over de verwoesting van de aarde. Ik raakte blijkbaar een snaar toen ik zei 'dat lossen we niet op als we elkaar niet vertrouwen'. Er werkt helemaal niets als mensen elkaar niet vertrouwen. Waar wantrouwen heerst gaat alles slecht, met de productie en met het geluk van mensen. Als je door groen licht rijdt vertrouw je er op dat het licht op rood staat in de zijstraat. Als je een euro biljet ontvangt vertrouw je erop dat het zijn waarde houdt. Het papiertje zelf is niets waard. Mensen moeten elkaar vertrouwen; dan functioneert de samenleving. Het woord samenleving betekent dat je het samen doet. Als je het samen wilt doen, moet je elkaar vertrouwen. Het is de basis van ongeveer alles.

Verantwoordelijkheid

Ik vind verantwoordelijkheid zeer belangrijk. Ik denk dat mensen als ze verantwoordelijkheid mogen dragen ervaren dat ze erbij horen. Een van mijn politieke slagzinnen luidt: 'het hebben van plichten is een recht'.

Bärbel Dorbeck - Jung

> Waar wantrouwen heerst gaat alles slecht, met de productie en met het geluk van mensen <

Maar, hoe krijg je verantwoordelijkheid? Daar is vertrouwen voor nodig. Vertrouwen komt vóór verantwoordelijkheid.

Onverschilligheid

Waarom is iemand onverschillig? Dan is hem waarschijnlijk in zijn leven te vaak onrecht aangedaan, miste hij betrokkenheid en heeft hij misschien te weinig vertrouwen genoten. Je moet dus kijken wat aan de onverschilligheid ten grondslag ligt. Wantrouwen is erger dan gelatenheid of onverschilligheid.

Hoop

Hoop heeft een heel aparte functie. Paulus zei: 'zo blijven dan geloof, hoop en liefde'. De meeste van deze is de liefde, maar ik vind dat je de hoop niet moet onderschatten. Hoop heb je vaak tegen beter weten in. Ik heb meerdere keren meegemaakt dat een familielid heel ernstig ziek was. Eigenlijk weet je wel dat het niet goed zal gaan maar je houdt je toch vast aan hoop. Je vertrouwt niet dat het goed komt maar hoop geeft je wel steun. Hoop is niet hetzelfde als optimisme.

Hoop heeft natuurlijk een element van zelfbedrog in zich. Je weet dat het niet goed zal gaan maar toch blijf je hopen. Dat zelfbedrog heb je nodig om overleefd te blijven. Je kunt realistisch in het leven staan en jezelf niet voor de gek houden maar toch heb je hoop nodig.

Ik vraag vaak aan jonge mensen van twintig: 'hoe hoop je terug te kijken op je leven als je mijn leeftijd zou hebben?' Dan zeggen ze 'arbeidsvreugde, een fijne partner, goede gezondheid, lieve kinderen en goede vrienden'. Ze zeggen niet 'dat ik rijk ben geworden'. Dat geeft hoop. Dan gaan ze weer de maatschappij in. Alle structuren van de samenleving dwingen ze weer om verder te gaan, gewoon de weg van de welvaart te zoeken. Dat is een beetje treurig.

Klimaatprobleem

De gedachte dat we de verwoesting van de aarde niet kunnen voorkomen vind ik te pessimistisch. We verwoesten de aarde omdat de ontwikkelingen te snel zijn gegaan. We zijn niet in staat om ons aan te passen. We zijn ons niet bewust van wat er aan het gebeuren is. We kunnen met onze emoties de ontwikkeling van de wetenschap en de technologie niet volgen. Het overkomt ons maar we zouden het best kunnen veranderen. Het klimaatprobleem, zeg ik als natuurkundige, is zeer goed oplosbaar maar dan moeten we wel opschieten. Het heeft te maken met economie en met politiek. Ik zit nu het Boekenweek essay te schrijven over de natuur. Waarom doe ik dat op mijn oude dag? Ik hoop daarmee weer een groot aantal mensen te bereiken om te zeggen 'jongens het moet anders en het kan anders'.

Voltooid leven

Ik denk dat er voor sommige mensen een moment komt dat ze zeggen: 'en nu is het leven klaar'. Nu zal er niks meer gebeuren wat ik nog interessant vind. 'Mijn partner is dood, mijn kinderen zitten in het buitenland, ik ben niet ziek maar ik heb geen energie meer. Het is een mooi leven geweest maar het is klaar'. Dan vind ik dat ze het recht mogen hebben de moderne technologie te gebruiken, om niet voor de trein te hoeven springen maar op een weldadige manier er een eind aan maken. Ik zie niet hoe de overheid het recht heeft dat te verhinderen.

Natuurlijk moet je eerst alles doen om mensen uit hun eenzaamheid te verlossen of zingeving te brengen. Bij sommigen helpt dat niet. Ze denken 'wat jammer dat ik weer wakker ben geworden'. Moeten zij nog vijf jaar in een rusthuis met tegenzin wakker worden? Dat medici hier geen zin in hebben begrijp ik volledig. Daar zijn ze niet voor in het vak gegaan. Het is meer iets voor zielzorgers die iemand kunnen begeleiden en zorgen dat er geen misbruik wordt gemaakt.

> De samenleving wordt oppervlakkig, het wordt een bedrijf waar managers de problemen oplossen. De vraag 'wat zijn we aan het doen?' ontbreekt <

Cor Langen

Dialogoog

In 'Koning van Katoren' (1971) schrijf ik over vogels die zo hard schreeuwen dat mensen doof worden en daarom oorkleppen opzetten. Mensen met oorkleppen luisteren niet naar elkaar. De jongen Stach in het boek luistert wel en kan daardoor problemen oplossen. Politici luisteren slecht en vergeten de deelname aan een ideologische discussie. Hoe langer hoe meer zijn politici mensen die een probleem oplossen als een ondernemer. Ik mis de onderliggende discussie. Je dient altijd de vraag naar rechtvaardigheid te stellen. Door de vraag 'wat vind ik rechtvaardig?' ga je met elkaar in discussie en kom je tot een oplossing. De samenleving wordt oppervlakkig, het wordt een bedrijf waar managers de problemen oplossen. De vraag 'wat zijn we aan het doen?' ontbreekt.

Jonge mensen kunnen nog discussiëren. Ik heb de voorzitters van de tien jongerenpartijen uitgenodigd naar Twello te komen. We hebben een avond gepraat en een manifest opgesteld met daarin tamelijk vergaande dingen die het kabinet zou moeten doen. Jongeren staan nog open voor de echte dialoog.

Geloof

Mensen hebben behoefte aan geloven en ze vinden het fijn iets te geloven wat irrationeel is. Vandaar dat ik spreek over een 'wet van behoud van geloof'. Het is nogal irrationeel om te geloven dat je na je dood voortleeft. Toch willen de mensen dat ontzettend graag geloven. Wij weten dat wij dood gaan. Alles wat ons een beetje geloof kan geven 'dat het misschien niet waar is' grijpen we aan, via religies of allerlei occulte bewegingen. Wij hebben geen antwoord op alle grote vragen, zoals de vraag naar zingeving. Ik ben in de loop van mijn lange leven tot de conclusie gekomen dat ik maar moet geloven dat de zingeving in het leven zelf ligt. Het leven in alle volheid leven. Ik geloof ook dat ik een vrije wil heb. Bewijzen kan ik het niet. De verdere zingeving is een mysterie. Hij verwijst naar het paradijsverhaal. Daar kreeg de mens kennis van goed en kwaad, en verantwoordelijkheid. Dat is ook zingeving.

Solidariteit

Terlouw geeft nog een voorbeeld uit 'Koning van Katoren'. Een tovenaars moet iedere avond bij willekeurige deuren iemand een offer vragen. Als hij niet iets krijgt wat de mensen echt zullen missen dan neemt hij zelf iets. Ik bedoel daar het volgende mee: 'wij hebben veel over voor mensen die ons dierbaar zijn maar weinig voor hen die wij niet kennen'. Wij kunnen dat niet veranderen want wij zijn God niet. Je kunt zelf wel proberen je toch iets aan te trekken van de niet nabij, zoals van de vluchtelingen. Het vluchtelingenprobleem is ontzettend complex.

We moeten onherroepelijk investeren in Afrika, in de werkgelegenheid. We kunnen geen miljoenen mensen hier hebben. Dat betekent dat we iets van onze welvaart en werkgelegenheid moeten opgeven voor hen. Dat kan heel best want we hebben het hier zo goed. Het gaat niet om onze groei maar om het verantwoord omgaan met de aarde. Er moet van alles veranderen.

Ideologie

In 1990 is de Sovjet Unie uit elkaar gevallen en Fukuyama schreef zijn 'The end of history' waarmee hij het einde van de ideologische ontwikkeling bedoelde. De mens is aangekomen bij een soort democratisch liberalisme dat heeft gewonnen en nooit meer zal veranderen. Fukuyama had ongelijk. In die tijd is de globalisering begonnen en iedereen geloofde in 'de markt lost het op'. Het heeft miljoenen mensen uit de armoede geholpen maar daarna kwam de tweedeling. De voordelen komen bij de bovenlaag, de nadelen bij een onderlaag. Dat leidde tot de verkiezing van Trump, de Brexit en het Oekraïne referendum. De markt leidt altijd tot elites, tot de sterkste die wint, tot de wet van de jungle. Je moet als overheid een markt in de klauwen houden met randvoorwaarden die je stelt en controleert, anders ontaarden die markten en wordt het kapitaal de baas. Geld is zo machtig. Sorry, ik breek helemaal uit in een soort hartstocht. Zo kunnen we niet doorgaan.

Tot zover de samenvatting van het gesprek met Jan Terlouw. 'Meneer Terlouw, dank voor het interview en we zien u graag 12 november 2017 in Hengelo bij de Remonstranten'.

Bärbel Dorbeck - Jung en Cor Langen

De jongste vrouwenkring

Wat waren we gehecht aan onze naam 'De Jonge Vrouwenkring'. Jaar na jaar schoven we de discussie voor ons uit, dat die naam toch wellicht niet helemaal meer op ons van toepassing was en dat het tijd was een andere te kiezen. Maar welke dan? Hij paste ons als een handschoen. Als jonge vrouwen leerden wij elkaar kennen en deelden wij lief en leed. Kinderen werden geboren en groeiden op, verlieten het nest. Kleinkinderen kwamen en daarmee ook het besef dat we uit onze naam gegroeid waren. Met de nodige inventiviteit wisten we door toevoeging van slechts 'st' ons jeugdig elan te bewaren. We waren op dat moment tenslotte nog steeds de laatst opgerichte en dus jongste vrouwenkring!

We discussiëren over de meest uiteenlopende onderwerpen, maar elke bijeenkomst begint met een persoonlijk rondje. En soms resulteert dat erin dat we het geplande onderwerp laten voor wat het is, omdat het gesprek zo persoonlijk wordt, dat dat op dat moment belangrijker is. We komen een keer per maand bij elkaar en dat zo'n tien keer per jaar. In augustus wisselen we vakantiewederwaardigheden uit en komen we met ideeën voor de invulling van het programma van het komend jaar.

Onze kerstbijeenkomsten zijn met ons meegegroeid. Kerstknutselen onder leiding van Harma van Houte, kerstkransen maken bij Dora Jordaan en dan met auto's vol groen weer naar huis. We bewaren er dierbare herinneringen aan. Nu bereiden we met vereende krachten een kerstmaaltijd bij een van ons thuis: glühwein, soep, hartige taarten, salades, mandarijnen en banket. Ieder heeft zo haar specialiteit. Een kerstverhaal mag niet ontbreken en we zingen samen kerstliederen.

We besluiten ons seizoen in mei met een buitenactiviteit. De fikse wandeling door Twentse dreven van weleer, heeft plaatsgemaakt voor een activiteit waarbij een nieuwe heup of rollator geen beletsel vormt. Zo wandelden we vorig jaar van het Hoogspel naar en door de tuinen van de Border en het jaar daarvoor dwaalden we onder leiding van 'het Huis van verhalen' door Roombeek.

Dit jaar hebben we gekozen voor een rondleiding door het atelier van de glaskunstenares Annemiek Punt in Ootmarsum, gevolgd door een lekkere lunch. En daartussendoor bedienen we ons toch ook van gedegen kost, getuige de greep uit ons programma van de afgelopen twee jaren.

- De film over het geweldloos protest van 2002 tegen de Israëlische muur bij Budrus
- We hertaalden psalm 1
- We lazen gedichten onder leiding van Jeanne de Pater
- Bespraken het boekje 'vader en zoon krijgen de geest', van Henk van Os
- Bezochten de Turnertentoonstelling
- Bespraken de Goddeeltjes Geest en God
- Spraken over 'ouder worden' en een goede dood
- Lieten ons inspireren door Marc-Alain Ouaknin
- Bezochten de voedselbank

We zijn als groep aan elkaar gehecht en onze derde levensfase ingegaan. Mankementen, verlies van gezondheid, verlies van partners; we zitten er middenin. We kunnen erover praten in onze bijeenkomsten, meeleven met elkaar. Lachen, genieten en leren van elkanders veerkracht. We hebben 19 leden. Als we er allemaal zijn past het nauwelijks in de doorsnee huiskamer, maar ach, dat komt zelden voor. We zijn compleet en hopen nog lang onze naam eer aan te doen.

Roos Boonstra-de Bruin

Vrij en Verbonden

Over wat de remonstranten bezielt

Henk van Waveren

Arminius

Als u niet toevallig in Hengelo aan de Woltersweg of de Grundellaan woont, heeft u misschien nog nooit van ons, remonstranten, gehoord. Want aan zending hebben we nooit gedaan en reclame hebben we altijd g nant gevonden. Twintigjaren zijn we ook al niet allemaal. Toch passen we hier eigenlijk wel goed. Want we zijn geen scherpslijpers. Wie naar ons geloof vraagt krijgt doorgaans vooral te horen wat we allemaal niet geloven. En zet je ons het pistool op de borst dan mompelen we al eeuwen lang iets over vrijheid en verdraagzaamheid, onze voorkeur voor openbaar onderwijs en niet-confessionele politiek. Eventueel ook nog iets over vrouwelijke predikanten sinds 1915 en inzegening van homohuwelijken sinds 1986. Met andere kerken voelen we ons hartelijk verbonden, maar we zijn toch ook wel erg op onze vrijheid gesteld. Eigenlijk zwalken we al vier eeuwen heen en weer tussen die oecumenische verbondenheid en de vrijheid om ons zelf als 'kerk aan de rand' te profileren. Na een tijd van hoopvolle en toekomstgerichte samenwerking in de Raad van Kerken lijkt in veel lidkerken nu nostalgie en restauratie van het eigen verleden de toon aan te geven. Wij remonstranten happen dan naar adem en proberen onszelf in een eigen profilering wat ruimte te verschaffen. In een overigens niet door ieder van ons gewaarde poging daartoe hebben we ons de laatste tijd door reclamebureaus kregen in de mond laten leggen als Geloof begint bij jou of Mijn God begon met de oerknal of Mijn God laat zich niet kennen of Mijn God kan tegen een grapje of Mijn God gelooft in mij of Mijn God schiep eerst de dieren of Mijn God laat vrouwen voorgaan.

Ommekeer

Een nogal verrassende wending voor mensen die tot voor kort niets g nanter vonden dan zending. En die al helemaal niet pretendeerden te weten wie of wat God eigenlijk is. Die ommekeer valt tamelijk nauwkeurig te dateren. Najaar 1993 besloot onze Algemene Ledenvergadering met 33 tegen 32 stemmen om het remonstrants waarnemerschap bij Samen op Weg te be ndi-

gen en niet te gaan fuseren met hervormden, gereformeerden en lutheranen in de Protestantse Kerk Nederland. De 32 voorstanders wezen er op dat we nooit een zelfstandige kerk hebben willen zijn en zagen in die fusie een kans om onszelf een grotere klankkast voor het vrijzinnig geluid te verschaffen, de 33 tegenstanders vreesden in het procedureel geweld van zo'n fusie te verzui- pen. De PKN zou, dachten ze, weinig ruimte bieden voor eigentijds geloven.

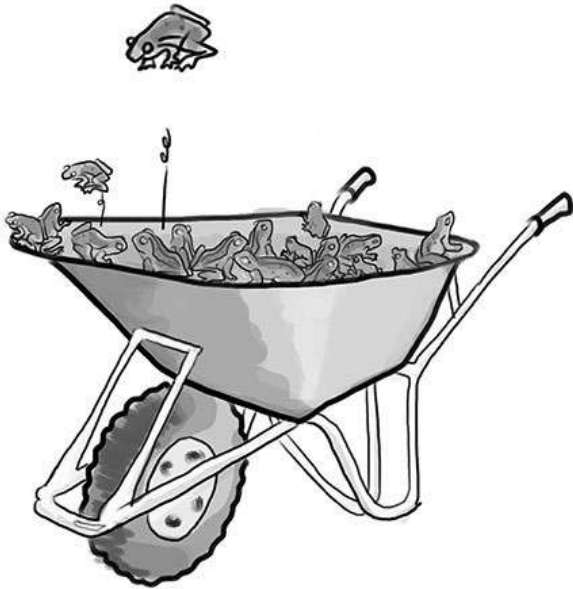
Toen moesten we wel

Schoorvoetend begonnen we wat meer aan de weg te timmeren. Geen mens wist immers wat remonstranten waren. En zo gingen we via lokale radio en pers streekge- noten uitnodigen bij onze activiteiten. Dat leverde wel bezoekers maar nauwelijks nieuwe leden op. Ondanks onze grote oecumenische verbondenheid met andere kerken in vredeswerk, racismebestrijding, ontwikkelings- samenwerking en liturgische bewustwording ontstond zo toch ook de behoefte en zelfs de noodzaak om onszelf als anders, vrijer en moderner dan de anderen, te profile- ren.

Al sinds de 17e eeuw

Al sinds hun ontstaan strijden in de remonstrantse ziel het verlangen naar geloofsgemeenschap en naar vrijheid van geloofsdwang om de voorrang. Die uit de renaissance stammende ruimte voor het individu was kerkelijk een novum. Zoals de recente Rotterdamse reclamecampagne 'In Nederland kies je zelf je levenspartner' dat vandaag voor migranten uit pre-moderne collectivistische cultu- ren nog steeds onwennig is. Zonder bescherming van de groep verkeer je in diepe onzekerheid en kun je als indivi- du in een vreemde omgeving niet overleven.

Een vergelijkbare spanning speelde begin 17e eeuw in Nederland tussen de vrijheid zoekende kooplieden en regenten der Hollandse steden enerzijds en de onzekere volksmassa anderzijds die bij Oranje (Maurits) bescher- ming zocht.

> remonstranten zou je kunnen omschrijven als een geloofsgemeenschap waarin wordt geprobeerd de altijd aanwezige spanning tussen individu en gemeenschap zo vruchtbaar mogelijk te maken <

Verschillende geestesgesteldheden die zich aan de Leidse Universiteit theologisch weerspiegelden in de strijd tussen de hoogleraren Arminius en Gomarus. Arminius was weliswaar calvinist maar toch een beetje van het voorcalvinistische gematigde slag, dat ook wel eens nationaal-gereformeerd genoemd wordt. Die calvinisten ademden de geest van de moderne devotie of van mensen als Oldenbarnevelt, Erasmus en Hugo de Groot. Arminius nam het op voor de vrije wil, die we volgens zijn streng-calvinistische collega Gomarus niet hebben. Want wat wij willen en doen is door God voorbestemd ofwel gepredestineerd. Een voorloper dus van Swaab. Die vindt ook dat onze wil behoorlijk is vastgelegd, zij het niet door God maar door ons brein.

Behalve tegen die voorbeschikking verzette Arminius zich ook tegen elke vorm van geloofsdwang. Zijn opvolger Episcopius zou geloofsbelijdenissen voorlopig noemen en te herzien. Inzichten kunnen altijd door betere inzichten ingehaald worden. Om een lang verhaal kort te houden: na de dood van Arminius dienden zijn geestverwanten bij de Staten van Holland en West-Friesland een verzoekschrift (remonstrantie, daar komt onze vreemde naam vandaan) in tot het houden van een synode om de eensgezindheid te herstellen. Maar dat pakte heel anders uit. Juist met een beroep op onaantastbaar geachte belijdenisformulieren zouden in 1619 op de synode van Dordrecht 21 arminiaans-gezinde predikanten verbannen worden. Nog datzelfde jaar richtten zij te Antwerpen de Remonstrantse Broederschap op, uitdrukkelijk niet bedoeld als een zich afscheidende kerk maar als tijdelijk noodverband van predikanten tot ondersteuning van arminiaans-gezinde gemeenten in het vaderland. Er zijn heel wat gemakkelijke verhalen over de vermommingen waaronder toenmalige collega's zich in de open lucht of in schuilkerkhuzen van die taak kweten.

Nog in Antwerpen stemden ze in met een door hun voorzitter Uyttenbogaardt geformuleerde geloofsbelijdenis. Daarmee wilden ze verantwoording afleggen van hun

geloof op dat moment zonder daarmee wie dan ook maar te willen dwingen. Een 'vier/vuurbaken' om je te helpen bij het vinden van je eigen koers. Geloofsbelijdenissen ontstaan vaak in crisistijden. Na 1621 hebben remonstranten dat nog maar twee keer nodig gevonden: in 1941 als positiebepaling t.o. het nationaal-socialisme en in 2006 (p.14) als hulp bij het zoeken naar wat christen zijn in onze gesecculariseerde wereld zou kunnen betekenen. Maar nooit hebben ze van aspirant-leden gevraagd om bij hun toetreding met die geloofsbelijdenis in te stemmen. Liever vraagt men hun om aan het geloof van de gemeente een bijdrage te leveren door het schrijven van een eigen geloofsbelijdenis, hoe eenvoudig ook. En anders kan men toetreden op een uiterst bondige beginselverklaring, die luidt: 'De Remonstranten Broederschap is een geloofsgemeenschap die, geworteld in het evangelie van Jezus Christus en getrouw aan het beginsel van vrijheid en verdraagzaamheid, God wil vereren en dienen'.

Kruiwagen met kikkers?

Kortom: remonstranten zou je kunnen omschrijven als een geloofsgemeenschap waarin wordt geprobeerd de altijd aanwezige spanning tussen individu en gemeenschap zo vruchtbaar mogelijk te maken. Het wel eens gebruikte beeld van een kruiwagen met kikkers is niet helemaal uit de lucht gegrepen. 'Los zand dus!' denkt u. Het gekke is dat dat helemaal niet klopt. Ook zonder dwingende geloofsregels leidt die worteling in het evangelie in alle vrijheid blijkbaar tot meer gemeenschapszin en verantwoordelijkheidsbesef dan je misschien zou verwachten. We mogen dan graag iedereen vrij laten in het verstaan van bijbelse verhalen, ze appelleren wel aan onze levenshouding. Meer dan een waarheid is geloof voor ons een houding, een attitude die aan onze gedachten en handelingen voorafgaat en die ons helpen kan te onderscheiden waar het in ons leven en samenleven op aankomt. Juist daarom ook hadden heel wat remonstranten reserves tegen de nogal feel-good reclamekreten waarover ik schreef.

> Het stellen van de goede vragen, zoals Jezus van Nazareth dat in zijn dagen vaak deed, kan dan wel zo belangrijk zijn als het geven van antwoorden <

Eerlijk is eerlijk

Er zijn nu wat meer mensen die van ons gehoord hebben. Het heeft zelfs wat nieuwe vrienden opgeleverd. Maar zullen hun verwachtingen wel kloppen? Klopt het wel dat geloof bij jou begint? Ja als je ermee bedoelt dat God zich niet laat vangen in woorden, kerken of geloofsbelijdenissen en dat elk spreken over God bij mensen begonnen is en daarom voorlopig. En was die 'Mijn God'-toon niet erg zelfingenomen en polemisch? Een bescheiden besef op andermans schouders te staan zou ons sieren. Zo origineel zijn wij nu ook weer niet.

Geworteld in het evangelie

Daarom zijn velen van ons blij met de toezegging dat bij vervolgacties de aandacht sterker geconcentreerd zal worden op het appèl dat er uitgaat van onze worteling in het evangelie van Jezus Christus. Niet voor niets hebben wij, ondanks onze verbondenheid met andere niet-christelijke religieuze tradities en levensbeschouwingen, daaraan in de afgelopen decennia bij elke herziening van onze beginselverklaring met grote eenstemmigheid vastgehouden. Christus volgen in vrijheid en verdraagzaamheid betekent niet onze eigen voortreffelijkheid etaleren maar inhoudelijk in woord en daad betekenisvol bijdragen aan vragen en noden die in onze samenleving spelen. Het stellen van de goede vragen, zoals Jezus van Nazareth dat in zijn dagen vaak deed, kan dan wel zo belangrijk zijn als het geven van antwoorden.

Misschien kan onze traditie van denkend geloven daarbij behulpzaam zijn. Heilzame vragen zijn er genoeg te stellen: over medisch-ethische kwesties, over onze omgang met migranten, over onze zorg voor het klimaat en alles daar tussenin. Allereerst aan onszelf in viering, bezinning en gebed en vervolgens ook aan de samenleving. Onze nieuwe Algemeen Secretaris wil in die zin onze bijdrage aan de publieke discussie stimuleren. Kerken en verenigingen kampen met ledengebrek en lijken steeds meer op wisselend publiek te mikken. En politieke partijen worden 'bewegingen' met sterk fluctuerende aanhang. Maar kan er ooit iets bereikt worden zonder een bezielend verhaal en een minimum aan continuïteit en groepstrouw? Zelf denk ik dat in een steeds pluralistischer samenleving onze eeuwenlange omgang met de vraag hoe je de spanning tussen gemeenschapsbelang en individuele vrijheid, tussen vrijheid en verbondenheid, zo vruchtbaar mogelijk kunt maken, wel eens hoogst actueel zou kunnen zijn.

Geloofsbelijdenis 2006

Wij beseffen en aanvaarden
dat wij onze rust niet vinden in de zekerheid van wat wij
belijden,
maar in verwondering over wat ons toevalt en geschon-
ken wordt;
dat wij onze bestemming niet vinden in onverschilligheid
en hebzucht,
maar in wakkerheid en verbondenheid met al wat leeft;
dat ons bestaan niet voltooid wordt door wie we zijn en
wat we hebben,
maar door wat oneindig groter is dan wij kunnen be-
vatten.

Door dit besef geleid, geloven wij in Gods Geest
die al wat mensen scheidt te boven gaat
en hen bezielt tot wat heilig is en goed,
opdat zij, zingend en zwijgend,
biddend en handelend,
God eren en dienen.

Wij geloven in Jezus, een van Geest vervulde mens,
het gelaat van God dat ons aanziet en verontrust.
Hij had de mensen lief en werd gekruisigd
maar leeft, zijn eigen dood en die van ons voorbij.
Hij is ons heilig voorbeeld van wijsheid en van moed
en brengt ons Gods eeuwige liefde nabij.
Wij geloven in God, de Eeuwige,
die ondoorgronde liefde is, de grond van het bestaan,
die ons de weg van vrijheid en gerechtigheid wijst
en ons wenkt naar een toekomst van vrede.

Wij geloven dat wij zelf,
zo zwak en feilbaar als wij zijn,
geroepen worden om
met Christus en allen die geloven verbonden,
kerk te zijn in het teken van de hoop.
Want wij geloven in de toekomst van God en wereld,
in een goddelijk geduld dat tijd schenkt
om te leven en te sterven en om op te staan,
in het koninkrijk dat is en komen zal,
waar God voor eeuwig zijn zal: alles in allen.
Aan God zij de lof en de eer
in tijd en eeuwigheid
Amen.

Zinprikker:

zin of onzin?

Wie weet ik niet meer en waar ook niet, maar ergens las ik dat iemand de Hoop een slechte gids maar een voortreffelijk reisgenoot vond. En een trouwe Kwadrantlezer stuurde me wat van zulke citaten waarover ze 'piekeren' kan. En wij met haar. Dus geef ik ze graag aan u door:

Onbekend: 'Hoop doet leven' en 'hope is dope'.

Alexander Pola: 'Het tegenovergestelde van hoop is niet wanhoop maar ervaring'

Franklin: 'Wie van de hoop leeft, zal van honger sterven'

Georges Braque: 'Hoop wordt geboren uit vrees voor de toekomst'

Dante: 'Laat alle hoop varen, gij die hier binnentreedt'

Goethe: 'Hoop is de tweede ziel van de ongelukkigen'

Nietzsche: 'De hoop is het kwaadste der kwaadsten omdat zij de marteling verlengt'

Wat zullen de inleiders dit najaar ervan vinden?

Zin of onzin: en wat vindt u?

Reacties naar de redactie: kwdr@xs4all.nl
of Kwadrantredactie: *De Koperwiek 54, 7609 GS, Almelo*

Wie wij zijn:

Remonstranten vormen een geloofsgenootschap van mensen die zich aangesproken voelen door een geest van openheid, vrijmoedigheid en verdraagzaamheid die:

- ruimte biedt voor de ontwikkeling van de eigen spiritualiteit
- een stimulans wil zijn om de eigen ervaringen met anderen te delen en vragen van geloof en samenleving met elkaar te bespreken
- het van belang vindt dat men omziet naar elkaar.

Zoals wij in onze beginselverklaring uitspreken, willen wij God eren en dienen en is onze geloofsgemeenschap geworteld in het evangelie van Jezus Christus. Wij kennen geen bindende geloofsbelijdenis.

Onze traditie kenmerkt zich door het verlangen in contact te blijven met de ontwikkelingen op het gebied van wetenschap en cultuur. De Remonstrantse Gemeente Twente is één van de 46 remonstrantse gemeenten in Nederland.

Iedereen van harte welkom bij onze kerkdiensten, lezingen, cursussen en andere activiteiten.

Kerkgebouw

Adres: Woltersweg 11, 7552 DA Hengelo

Predikant

ds. K.J.G (Kirsten) Slettenaar,
tel. 074 - 357 42 76
e-mail: xbirds@wxs.nl

Voorzitter

Interim voorzitter:
Mw. J.J. van Gijssel-Boxem
tel. 0548 - 617654
e-mail: gijbox@hetnet.nl

Secretaris

Mw. J.N.J. Mulder
tel. 053 4356022; 06 20038222
e-mail: cobimulder3@gmail.com

Penningmeester

Mw. T. Lotgerink Bruinenberg - van der Weide
tel. 074 349 04 26
e-mail: tvanderw@live.nl

Adres voor allen: Woltersweg 11, 7552 DA Hengelo

Kerkdiensten
Lezingen
Cursussen
Eettafels
Gesprekskringen
Leeskringen
Vrouwenkringen
Tentoonstellingen
Cantorij